

DE WESPEN VAN MERGELGROEVE 'T ROOTH BIJ BEMELLEN

V. Lefeber, Brusselsestraat 38, 6211 PG Maastricht

In het nummer van september 1995 van het Maandblad heb ik deze veelomstreden groeve beschreven en de bijen besproken, die daar tussen 1987 en 1995 aangetroffen waren.

In deze bijdrage worden de 109 soorten wespen op ongeveer dezelfde wijze behandeld. In de nabijgelegen Julianagroeven van de Schiepersberg trof ik indertijd 96 wespen aan (zie LEFEBER, 1975).

ALGEMEEN

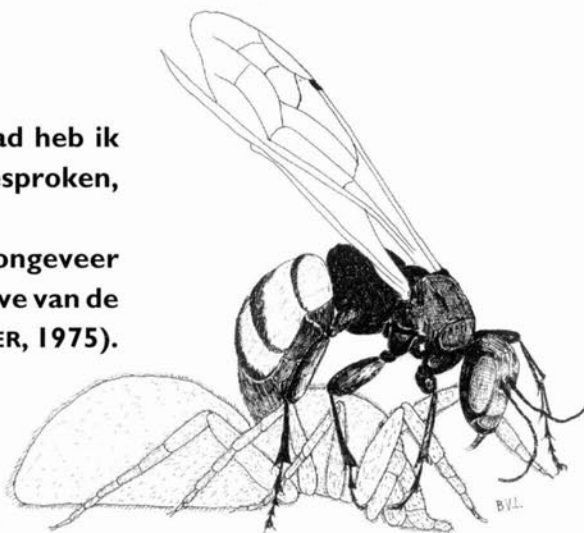
Wespen zijn voor hun energievoorziening aangewezen op nectar en/of andere zoetigheden, zoals honingdauw en fruit. De larven echter worden grootgebracht met prooidieren, die per groep of zelfs per soort verschillend zijn. Die prooien zijn veelal insecten (vaak larven) en spinnen.

De aanwezigheid van veel soorten wespen in een terrein duidt op een grote rijkdom aan andere ongewervelden. De goudwespen en enkele graafwespen en spinnendoders leggen hun eitjes in de nesten van andere soorten wespen; ze maken dus geen eigen nest. De meeste wespen graven hun nest uit in de

grond, vele andere gebruiken holle of merghoudende plantestengels, weer andere knagen in min of meer vermold hout. Papierwespen (*Vespa* en *Vespula*) vervaardigen hun bekende nesten uit houtknaagsel en speeksel.

RESULTATEN

De resultaten van de inventarisatie zijn weer gegeven in de tabellen I tot en met V. Per familie zijn de genera en de soorten alfabetisch gerangschikt. Achter de genusnaam zijn, tussen haakjes, twee cijfers geplaatst: het eerste cijfer geeft het hier aangetroffen aantal soor-

De Wegwesp
(*Anoplius Viaticus* L.)
met prooi (tekening:
V. Lefeber).

Mergelgroeve 't Rooth nabij Bemelen (foto: B. Graatsma, 1987).

ten, het tweede cijfer geeft het aantal soorten in Nederland. Het losse cijfertje achter een genus of soort verwijst naar één van de onderstaande notities.

Dertien genera (met 28 soorten) werden hier (nog) niet waargenomen. Hout- en stengelbewoners, behalve *Ectemnius*, zijn ondervertegenwoordigd door de nog schaarse aanwezigheid van dit materiaal. Er zijn wel hier en daar bosjes oude stengels opgehangen en niet helemaal zonder resultaat: zie o.a. *Leptothorax affinis* in het vorige artikel.

De nomenclatuur wordt aangehouden van LECLERCQ (1989) (graafwespen), WAHIS (1986) (spinnendoders), HENSEN (1985) (plooiwespen) en LECLERCQ (1988) (goudwespen).

NOTITIES BIJ DE TABELLEN

1. De Grote wantsendoder is een zeldzame soort van onze zandgronden en is in Zuid-Limburg verder alleen bekend van de Encigroeve.
2. De Kleine wantsendoder is een zeer zeldzame soort op onze zuidoostelijke zandgronden. Was in Zuid-Limburg al-

TABEL I. Alfabetische lijst van de 63 aangetroffen Sphecidae (graafwespen). Het aantal soorten in Nederland bedraagt 171.

Ammophila (rupsendoders) (1-3)
sabulosa
Argogorytes (schuimcicadendoders) (1-2)
mystaceus
Astata (wantsendoders) (3-4)
*boops*¹
*minor*²
*pinquis*³
Cerceris (snuittordoders) (4-8)
arenaria
quadrifasciata
quinquefasciata
rybyensis (Halictusdoder)
Crabro (zeefwespen) (2-3)
cribrarius
peltarius
Crossocerus (12-25)
annulipes
capitosus
*cetratus*⁴
*dimidiatus*⁵
elongatulus
*exiguus*⁶
nigritus
ovalis
pusillus
quadrifasciatus
*vagabundus*⁷
wesmaeli
Diodontus (2-4)
*luperus*⁸
minutus
Ectemnius (6-11)
cavifrons
cephalotus
continuus
litoratus
*rubicola*⁹
ruficornis
Entomognathus (1-1)
brevis
Gorytes (cicadendoders) (2-5)
*fallax*¹⁰
*laticinctus*¹¹

Harpactus (cicadendoders) (1-2)
*lunatus*¹²
Lindenius (3-3)
albilabris
panzeri
pygmaeus
Mellinus (vliegendoders) (1-2)
arvensis
Mimesa (rode cicadendoders) (2-3)
equestris
lutaria
Mimamesa (zwarte cicadendoders) (1-7)
unicolor
Miscophus (spinnetjesdoders) (1-5)
ater
Nysson (koekoekswespen) (3-7)
*maculosus*¹³
*niger*¹⁴
*trimaculatus*¹⁵
Oxybelus (spieswespen) (3-9)
bipunctatus
*trispinosus*¹⁶
uniglumis
Passaloecus (bladvlododers) (1-8)
singularis
Pemphredon (bladluisdoders) (2-10)
lugubris
shuckardi (inornata)
Philanthus (Bijenwolf)
triangulum
Rhopalum (knoopwespjes) (1-3)
clavipes
Tachysphex (sprinkhaandoders) (3-8)
pompiliiformis
*psammobius*¹⁷
unicolor (= "nitidus")¹⁸
Trypoxylon (pottenbakkerswespen) (5-5)
attenuatum
clavicerum
figulus (major)
medius
minus

TABEL II. Alfabetische lijst van de 15 aangetroffen Pompilidae (spinnendoders) (in Nederland: 64).

Agenioideus (2-4)
cinctellus
*usurarius*¹⁹
Anoplius (3-6)
*concinus*²⁰
infuscatus
nigerrimus
Arachnospila (4-15)
anceps
minutula
spissa
trivialis
Auplopus
carbonarius
Caliadurgus
fasciatellus
Evagetus (1-8)
*crassicornis*²¹
Homonotus
*sanguinolentus*²²
Priocnemis (2-17)
fennica
perturbator

TABEL III. Alfabetische lijst van de 11 aangetroffen Vespoidea (plooiwespen) (in Nederland: 56).

Ancistrocerus (3-12)
nigricornis
quadratus
trifasciatus
Gymnomerus
*laevipes*²³
Odynerus (1-3)
spinipes
Symmorphus (1-8)
gracilis
Vespa
crabro (Hoornaar)
Vespula (limonadewespen) (4-10)
germanica
rufa
sylvestris
vulgaris

- leen bekend uit de omgeving van Epen: een wijfje in 1926 en een mannetje uit 1973.
- De Slanke wantsendoder is in de zuidelijke provincies zeer zeldzaam. Van dit genus ontbreekt in groeve 't Rooth alleen *A. stigma*, maar die is dan ook gebonden aan stuivend zand.
 - De meeste waarnemingen komen uit dennen-berkenbossen op zandgrond.
 - Nestelt in hout, soms ook in stengels. Is in heel Limburg nogal zeldzaam.
 - Deze kleine specifieke zandbewoner voelt zich goed thuis in de groeven op de St.-Pietersberg, 't Rooth en Vilt.
 - Een houtbewoner, die in deze groeve verrassend talrijk is; in Zuid-Limburg overigens zeldzaam.

- Een bewoner van leem- en kleihellingen, die buiten Zuid-Limburg erg zeldzaam is.
- De enige soort in het genus *Ectemnius* die nestelt in stengels, liefst in braam. De andere soorten nestelen in dood hout (weipalen!).
- Een zeldzame bodembewoner, die zich hier en in de Encigroeve zeer goed thuisvoelt; de waarschijnlijke parasiet is *Nysson trimaculatus*, zie echter notitie 15.
- Dit is één van de weinige soorten, die de laatste jaren steeds vaker worden gesignaleerd. Als parasiet treedt *Nysson niger* op, zie notitie 13.
- Is niet ongewoon op de zandgronden, maar was in Zuid-Limburg alleen gevonden op de St.-Pietersberg.
- Als notitie 12; staat bekend als parasiet

- bij *Gorytes quadrifasciatus* en *Harpactus tumidus*, die echter beide hier nog niet gevonden zijn.
- Pas in 1965 als nieuw voor Nederland ontdekt op de St.-Pietersberg (Tombe). Ze is buiten Zuid-Limburg nog niet gevonden. In groeve 't Rooth niet zeldzaam; zie notitie 11.
 - Is het meest gevonden in de Betuwe en in Zuid-Limburg. Ze staat bekend als parasiet bij *Lestiphorus bicinctus*, die in deze groeve nog niet gevonden is, maar zie notitie 10.
 - Een vrij zeldzame, extra donkere spieswesp. Dit genus vervoert de prooi niet tussen de kaken of de poten, maar gespietst aan de angel.
 - Is in Nederland beperkt tot de zuidelijke

TABEL IV. Alfabetische lijst van de vier aangetroffen *Scoloidea* (mierwespen e.d.) (in Nederland: 12?).

Myrmosa
melanocephala
Tiphia (dolkwespen) (2-4)
femorata
minuta
Sapyra (knotwespen) (1-4)
quinquepunctata

TABEL V. Alfabetische lijst van de 14 aangetroffen *Chrysididae* (goudwespen) (in Nederland : 57?).

Chrysis (3-22?)
angustula
'ignita'
viridula
Cleptes (1-2)
semiauratus
Hedychridium (1-5)
*ardens*²⁴
Hedychrum (3-4)²⁵
gerstaeckeri
niemelai
nobile
Omalus (5-8)²⁶
aeneus
auratus
biaccinctus
bidentulus
pusillus
Trichrysis
cyanea

helft van Limburg, de noordelijkste vondst is verricht in Haalen. In groeven vrij gewoon.

18. Is op alluviale en diluviale zandgronden bijna even gewoon als *T. pompiliformis*, maar ze is in Zuid-Limburg zeer zeldzaam, zelfs van de Brunsummerheide zijn er geen meldingen. De soort is wel present in de Encigroeve en op het emplacement Bospoort.
19. Werd pas in 1990 voor het eerst in Nederland gevonden bij Limmel, Maastricht (zie LEFEBER, 1992; det. R. Wahis, Chaudfontaine). Sindsdien ook aangetroffen in de Encigroeve, Bospoort en Best. In bei-

de groeven blijkt de soort niet zeldzaam te zijn, althans wat de mannetjes betreft. Het genus *Agenioideus* proviandeert met springspinnen.

20. De Oeverspinnendoder hoort thuis op grindoevers, kribben e.d.; hier aangelokt door de poeltjes?
21. Een gewone soort op duin- en heideterreinen als parasiet bij *Anoplius*- en *Arachnospila*-soorten; in Zuidlimburgse groeven niet ongewoon.
22. Een zeldzame soort op de heide en hier en daar op ruderaal terrein, in Zuid-Limburg alleen gevonden in de Encigroeve. Proviandeert waarschijnlijk met krabspinnen; een enkele maal gevonden op Bereklaauw en Wilde peen.
23. Een sterk bedreigde soort op diluviale en tertiaire zandgronden, in het krijtgebied niet vaak gevonden. Nestelt in plantestengels en proviandeert, evenals het genus *Odynerus*, met kleine groene rupsjes; in de halde van Plombières nogal eens aangetroffen op Blaassilene.
24. Is een specifieke zandsoort en heel gewoon als parasiet bij *Tachysphex pompiliformis* en/of *Diodontus tristis*.
25. Dit genus treedt op als parasiet bij *Cerceris*-soorten. *H. nobile* en *H. niemelai* zijn moeilijk scheidbaar en worden door enkele auteurs als synoniemen beschouwd, m.i. onterecht. De drie hier genoemde soorten zijn in de groeve algemeen. *H. nobile* is zeker parasiet bij *Cerceris arenaria* en *H. gerstaeckeri* bij *C. quinquefasciata*.
26. Het genus *Omalus* treedt op als parasiet bij *Pemphredon*- en *Passaloecus*-soorten, die deels in hout, deels in stengels nestelen. Alleen *O. auratus* is overal gewoon. Heel merkwaardig is het, dat hier vijf *Omalus*-soorten werden gevonden, terwijl in de groeve één *Passaloecus*- en slechts twee *Pemphredon*-soorten werden aangetroffen.

NB: In 1995 werden bovendien nog de volgende zes soorten aangetroffen:

Smicromyrme rufipes (mierwesp) (tabel IV), *Pompilus cinereus* (grijze spinnendoder) (tabel II) (uiterst zeldzaam in het Krijtgebied), *Crossocerus binotatus* en *distinguendus* (tabel I), *Nysson spinosus* (tabel I), *Psenulus concolor* (tabel I). Hiermee komt het aantal wespen op 115.

SUMMARY

WASPS IN THE LIMESTONE QUARRY 'T ROOTH NEAR BEMELN

A survey is presented of the occurrence of 109 wasps in a limestone quarry in the southernmost part of the province of Limburg (UTM code: FS 93).

The presence of three *Astata* and *Nysson* species, as well as that of *Oxybelus trispinosus*, *Tachysphex psammobius*, *Agenioideus usurarius*, *Homonotus sanguinolentus*, *Omalus aeneus* and *O. biaccinctus* is especially interesting.

LITERATUUR

- HENSEN, R., 1985. De Plooiwielwespen. Jeugdbonds-uitgeverij.
- LECLERCQ, J., 1979. Catalogue et codage des Hyménoptères Sphécides de France et de Benelux. Notes Faun. Gembl. 1: 1-87.
- LECLERCQ, J., 1988. Atlas provisoire des insectes de Belgique. Hyménoptera-Chrysididae. Notes Faun. Gembl. 15: 1-39.
- LEFEBER, V., 1967. Kweek van Hyménoptera-Aculeata, voorjaar 1967. Ent. Ber. Amst. 28: 94-95.
- LEFEBER, V., 1969. De Aculeaten van de St.-Pietersberg, met inbegrip van Louwberg en Jekerdal. Ent. Ber. Amst. 29: 224-240.
- LEFEBER, V., 1975. De Aculeaten van de Schiepersberg. Natuurh. Maandbl. 64: 106-111, 117-123, 153-156.
- LEFEBER, V., 1979. Verspreidingsatlas van 64 soorten Ned. Graafwespen. Ned. Faun. Med. 2: 1-95.
- LEFEBER, V., 1992. *Agenioideus usurarius*, nieuw voor Nederland. Ent. Ber. 52: 88.
- LEFEBER, V. & P. VAN OOIJEN, 1988. Verspreidingsatlas van de Ned. Spinnendoders. (Hym.-Pompilidae). Ned. Faun. Med. 4: 1-56.
- WAHIS, R., 1986. Catalogue systématique et codage des Hyménoptères pompilides de la région ouest-européenne. Notes Faun. Gembl. 12: 1-91.